

Győrffy Dóra,
a Magyar Tudományos Akadémia doktora,
a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdasági Intézetének egyetemi tanára

E-mail: dora.gyorffy@uni-corvinus.hu

A NORMÁK NÉLKÜLI VILÁGREND*

Idén lesz a második világháború végének 80. évfordulója. Az ünneplés feltehetően elmarad. A világháborút túlélte nemzedékek távozásával a tanulságok is egyre inkább feledésbe merülnek. A háború borzalmaira válaszként létrehozott globális világrend, amelynek alapjait az ENSZ alapokmánya fektette le 1945-ben,¹ minden pillérében inog, szabályait és alapértékeit immár nem csupán néhány latorállam, hanem az Egyesült Államok elnöke kérdőjelezi meg. Az idei év legfontosabb kérdése, hogy bekövetkezik-e az összeomlás, avagy maradnak-e még fékek és ellensúlyok a rendszerben, amelyek az orosz, a kínai és az amerikai elnök birodalomépítő ambícióinak gátat szabhatnak. E kérdések áttekintése után gondolkozhatunk Magyarország jövőjéről.

A második világháború végén a túlélők számára elementáris igény volt, hogy a háború soha többé ne ismétlődhessen meg. Az ENSZ alapokmányának preambulumában célként a nemzetek békés egymás mellett élését, a határok sérthetetlenségét, az egyetemes emberi jogok tiszteletét, intézményeken és szabályokon alapuló nemzetközi együttműködést, illetve a gazdasági és társadalmi fejlődést jelölte meg. A konfliktusokat e kereteken belül és nem háború révén kell rendezni. Katonai erő alkalmazására csak a közjó érdekében és a szabályok megszegőivel szemben kerülhet sor, amiről konszenzussal az ENSZ Biztonsági Tanács dönt. A szabályalapú eljárások különösen a kis és közepes országok számára kedvezőek, amelyek így hivatalosan tárgyalhatnak egyenrangú félként a nagyhatalmakkal.

A szabályalapú világrend az amerikai elnök, Franklin D. Rooseveltt és a brit miniszterelnök, Winston Churchill által 1941-ben aláírt Atlanti chartán alapult. Az Egyesült Államok hegemonként garantálta a rendszert, azaz elkötelezte magát a szabályok betartása mellett, és biztosított közjavakat (biztonság, piaci hozzáférés, tőke)

¹ A teljes szöveg elérhető: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

* A kézirat 2025. január 16-án érkezett a szerkesztőségbe.

<https://doi.org/10.47630/KULG.2025.69.1-2.46>

a rendszer résztvevői számára. Hatalma így nem csupán a katonai és gazdasági erején, hanem a presztízsén is alapult (Gilpin, 1981: 30-31). Ennek köszönhető, hogy a második világháború vesztes, átmenetileg elfoglalt államai, Németország és Japán idővel a leghűségesebb szövetségeseivé váltak (Mastanduno, 2019: 486). Ennek az elrendezésnek a legfontosabb haszonélvezője maga az Egyesült Államok, amely szövetségi rendszerének segítségével a legnagyobb katonai és gazdasági hatalomként fenntartja vezető szerepét a világban (Kagan, 2021).

Amikor az orosz csapatok 2014 február végén bevonultak a Krím félszigetre, és a megszállt területet egy illegitim népszavazás eredményére hivatkozva Oroszországhoz csatolták, a nemzetközi rendszer alapvető elveit és öt konkrét nemzetközi szerződést szegték meg.² Egy évtizeddel később, 2025-ben a hasonló elképzelések már kevésbé hatnak sokkolónak, és az agresszor hatalmakhoz immár az új amerikai elnök, Donald Trump is csatlakozni készül. Még beiktatása előtt kifejezte igényét Kanada, Grönland és a Panama-csatorna Egyesült Államokhoz való csatolására (Colvin & Gillies, 2025). Ezzel párhuzamosan Hszi Csin-ping újévi beszédében³ Tajvan és Kína elkerülhetetlen egyesítéséről szólt. Ukrajna jövőjéről Putyin is hasonlóan gondolkodik, mindeközben csendben megszállja Fehéroroszországot. A 21. században újjászületett az imperializmus, és az Egyesült Államok részvételének igénye a világ felosztásában a jóindulatú hegemon presztízsének végét jelenti – nincs többé amerikai kivételesség (Drezner, 2024). Ráadásul a közösségi média felerősíti a korábban normaszegőnek és szélsőségesnek számító nézeteket, azokat a tágabb társadalomban is elfogadottá teszi. A világ leggazdagabb embere, Elon Musk, az X platform tulajdonosa aktívan hozzájárult Trump győzeleméhez, és Európában is a szélsőjobbboldali pártok mellett kampányol (Bennhold, 2025).

A globális világrendben a fentieknek megfelelően egyre inkább a dzsungel törvényei válnak uralkodóvá, ahol az erősebbnek van igaza, a gyengébb pedig behódol vagy elpusztul. Háború sokféle eszközzel folyik – kereskedelmi, hibrid, és fegyveres konfliktusok sorozatát látjuk. Mindegyik szereplő aktív az információs háborúban, kihasználva, hogy a közösségi média és a mesterséges intelligencia világában egyre nehezebb különbséget tenni az igazság és a hazugság között. A hamis információk ellehetetlenítik az érdemi társadalmi diskurzust, és így alapvetően ássák alá a demokráciák működését (Chambers, 2021).

² A népszavazás körülményeiről és a megszegett nemzetközi szerződésekről részletesen ld. Sz. Bíró (2023: 45–47).

³ Ld. a Reuters tudósítását: <https://www.reuters.com/world/china/xi-says-no-one-can-stop-chinas-reunification-with-taiwan-2024-12-31/>

Mi jelenthet korlátot a főszereplők számára az eltűnőfélben levő szabályok és normák helyett? Elsősorban a verseny és a gazdasági érdekek. Oroszország és Kína katonai hódító szándékait az Egyesült Államok ellensúlya akadályozza. Az imperia- lista küzdelemben senki nem kíván vesztesnek látszani, különösen nem a legerősebb szereplő, az Egyesült Államok. A zérusösszegű játszmák korában egy szereplő nyeresége a másik szereplő látványos vesztesége. Ennek megfelelően Ukrajnát Trump nem engedheti át Oroszországnak, mert vesztesnek fog látszani, és ez nem érdeke (Kagan, 2025), mint ahogy Tajvan Kínának való átengedése sem. Még inkább igaz ez az Európai Unióra és a NATO nyújtotta védőernyőre. A Trump által beígért vámháborút, illetve deportációs programot a gazdaság törvényszerűségei korlátozzák. A növekvő infláció, a recesszió és a tőzsdei összeomlás szintén nem érdeke az új amerikai adminisztrációnak. Habár az elnöki retorika alapján Európában minden szörnyűsége fel kell készülni, ideértve a NATO összeomlását és a vámháborút az Egyesült Államokkal, némi reményre adhat okot, hogy ezeknek a folyamatoknak az USA szintén a vesztese lenne. Az igazán nagy kérdés az, vajon van-e valós ellensúlya Grönland vagy Panama esetleges amerikai elfoglalásának. Ezekben az esetekben az amerikai belső korlátok, fékek és ellensúlyok működése kerül tesztelésre Trump elnöksége alatt.

Feltétlen nyugtalanságra ad okot, ha az Európai Unió sorsa nem a saját kezében van, hanem Donald Trump józan belátásától függ. A nagyhatalmakkal az EU tagállamai kizárólag együtt képesek egyenrangú félként tárgyalni, egyenként, bilaterális alapon gyenge pozícióban vannak és zsarolhatók. Jones & Matthijs (2025) az EU legnagyobb problémájának emiatt nem Trump elnökségét, hanem a gyenge védelmi politikát és versenyképességet látja. Mindkét esetben a tagállamok közötti szorosabb együttműködés lenne a megoldás. A katonai képességek közös fejlesztése közös beszerzésekkel hatékonyabb, mint párhuzamos fejlesztések révén (Fiott, 2024), míg a versenyképességhez megkerülhetetlen a közös piac erősítése (Draghi, 2024).

A fentiekhez hozzátehető a megfelelő prioritások megválasztásának szükségessége. Ennek példája, hogy a zöldátállás jegyében az európai autóipart a szabályozásokkal (2025-től 93,6 g/km CO₂ kibocsátás, 2035-től a hagyományos autók betiltása) mesterséges válságba vitték. A kínai konkurenciával és az amerikai védővámokkal fenyegetett európai autógyártókra 2025-ben 15 milliárd euró büntetés vár (Winton, 2025). Míg az Egyesült Államok európai elkötelezettségének változása, az orosz agresszió és Kína felemelkedése alapvetően külső fenyegetésként értelmezhető, az ilyen típusú szabályozási kudarc sokkal inkább ki nem kényszerített hiba, amelynek kezelése szintén figyelmet és átgondolt stratégiát igényel. A védelempolitika és a kö-

zös piac erősítése mellett így az európai autóipar megmentése is prioritás 2025-ben, várhatóan az új német kormányzat számára is. Az Európai Néppárt EP-képviselői csoportjának a javaslatcsomagja az egyszerű, számszerű tiltások helyett már komplex megközelítést tartalmaz (EPP, 2024).

A dzsungel törvényei közepette Magyarország számára rendkívül fontos, hogy a NATO és az EU tagja. Az ország egészének jóléte elválaszthatatlan a szövetségesek jólététől. Kereskedelmi kapcsolatai az EU országaival a fenyegető globális vármháború idején különösen értékesek. Az EU-n belül még fennáll a normák és szabályok alapján történő együttműködés igénye, ami a kohézió alapja. Magyarország számára az integráció erősítése és az együttműködő viselkedés önérdék. Az esetleges bilaterális megállapodás egy-egy nagyhatalommal csupán nagyon rövid távon és magánérdeket szolgálna, amiért Magyarország a közös európai fellépés akadályozásával fizet. Ez nem egy elvont, a beláthatatlan jövőre vonatkozó feltételezés, hiszen az orosz gázüzlet (Németh & Szabó, 2025), illetve a kínai akkumulátorberuházások (Györffy, 2023) kapcsán egyaránt kirajzolódik. Eközben az európai források elmaradása hozzájárul a magyar gazdaság 2022 harmadik negyedéve óta tartó gyenge teljesítményéhez.⁴

Előrejelezni mindig hálátlan feladat, 2025-ben különösen az. A szabályok és normák minden rendszerben a kiszámíthatóságot biztosítják, ezek megrendülése pedig a váratlan események és fejlemények esélyét növeli. Ilyen környezetben az ellenálló képesség megerősítése, például a szövetségesekkel való viszony stabilizálása és a (költségvetési és más módon) tartalékok felhalmozása lehet kiemelt cél. Ennek hiányában egy ország teljesen kiszolgáltatottá válik a külső környezet viharainak és/vagy vezetői kalandorpolitikájának.

Hivatkozások

- Bennhold, K. (2025). A New Age of American Interference in Europe. *New York Times*, January 13. <https://www.nytimes.com/2025/01/13/world/europe/maga-musk-europe-interference.html>
- Chambers, S. (2021). Truth, Deliberative Democracy, and the Virtues of Accuracy: Is Fake News Destroying the Public Sphere? *Political Studies*, 69(1), 147–163. <https://doi.org/10.1177/0032321719890811>
- Colvin, J., & Gillies, R. (2025). Trump, the ‘America First’ candidate, has a new preoccupation: Imperialism. *APNews*, January 9. <https://apnews.com/article/trump-imperialism-canada-panama-greenland-b4b53445dee97398b498b79eab54d49b>

⁴ A magyar gazdaság átlagos növekedése az előző negyedévhez viszonyítva 2022 harmadik negyedétől 2024 harmadik negyedévéig, azaz kilenc negyedév alatt átlagosan –0,2 százalék volt (széleskörűen és naptárhatalással kiigazított adatok alapján). Adatok: https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0086.html

- Draghi, M. (2024). *The Future of European Competitiveness*. European Commission, Brussels. https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en
- Drezner, D. (2024). The End of American Exceptionalism. *Foreign Affairs*, November 12. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/end-american-exceptionalism>
- EPP (2024). *Strengthening the competitiveness of the European automotive industry*. EPP Group Position Paper, December 11. <https://www.eppgroup.eu/newsroom/epp-group-position-paper-securing-the-competitiveness-of-the-european-automotive-industry>
- Fiott, D. (2024). The Challenges of Defence Spending in Europe. *Intereconomics*, 59(4), 189–92. <https://doi.org/10.2478/ie-2024-0039>
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Györffy, D. (2023). Iparpolitika és akkumulátorgyártás Magyarországon és Svédországban. *Közgazdasági Szemle*, 70(3), 245–273. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2023.3.245>
- Jones, E., & Matthijs, M. (2025). The Biggest Threat to Europe. *Foreign Affairs*, January 13. <https://www.foreignaffairs.com/europe/biggest-threat-europe>
- Kagan, R. (2021). A Superpower, Like It or Not: Why Americans Must Accept Their Global Role. *Foreign Affairs*, 100(2), 28–38. https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-02-16/superpower-it-or-not?check_logged_in=1
- Kagan, R. (2025): Trump Is Facing a Catastrophic Defeat in Ukraine. *The Atlantic*, January 7. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2025/01/trump-putin-ukraine-russia-war/681228/>
- Mastanduno, M. (2019). Partner Politics: Russia, China, and the Challenge of Extending US Hegemony after the Cold War. *Security Studies*, 28(3), 479–504. <https://doi.org/10.1080/09636412.2019.1604984>
- Németh, A., & Szabó, Y. (2025). Morál kombat. *HVG*, január 9. 8–9. <https://hvg.hu/360/hetilap360/2025/02/20250203fokusz2>
- Sz. Bíró, Z. (2023). *Putyin háborúja*. Noran Libro Kiadó, Budapest.
- Winton, N. (2025). Europe's Automakers Face Pummelling In 2025 But Positives Remain. *Forbes*, január 5. <https://www.forbes.com/sites/neilwinton/2025/01/05/europes-automakers-face-pummeling-in-2025-but-positives-remain/>